

bábkovom divadle, kde si autorka všima inscenačné realizácie rozprávok na motívy Dobšinského.

Príspevkom k dejinám zberateľstva je text Kataríny Žeňuchovej *Zápisy ľudovej prózy v prameňoch dialektologických výskumov 19. a začiatku 20. storočia*, v ktorom sleduje zberateľsko-textologickú a edičnú prax v danom období. V úvode upozorňuje na kvalitatívny rozdiel medzi touto činnosťou ponímanou vedecky a jej realizáciou slovenskými národovcami v 19. storočí, pričom zdôrazňuje, že zbierky publikované slovenským romantikmi nemajú dokumentárny charakter a nie sú vhodným prameňom na historický výskum folklórnej prózy, ktorý možno, naopak, realizovať na početnom materiáli zaznamenanom dialektológmi a folkloristami od konca 19. storočia (Šujanský, Hňat'uk, Cambel a i.), a tento ďalej charakterizuje.

Zborník *Pohľady do vývinu slovenského jazyka a ľudovej kultúry* tematickým a odborným zameraním príspevkov napĺňa koncept interdisciplinárneho výskumu vybraných problémov z dejín jazyka a kultúry, ako je prezentovaný v názve i v úvodnom slove editora, a preto mu tematicko-disciplinárny rozptyl nemožno vyčítať.

Jana Pácalová

MIKULOVÁ, Marcela: *TAJOVSKÉHO OBRODENECKÁ MODERNA*. Knižnica slovenskej literatúry. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005. 287 s.

Monografická práca Marcely Mikulovej o J. G. Tajovskom má dve prednosti: je prvou ucelenou syntetickou štúdiou o tomto prozaikovi a zároveň – je prvou prácou, ktorá radikálne prehodnocuje doterajšie názory na Tajovského, po novom analyzuje jeho tvorbu a nachádza mu iné miesto vo vývine slovenskej literatúry. V tomto zmysle je to práca novátorská, ba hádam aj revolučná. Je výsledkom viacročného sústavného a dôkladného štúdia Tajovského tvorby i celého literárneho a kultúrneho kontextu od konca 19.

storočia, teoretického zvládnutia danej problematiky a precíznych analýz a interpretácií Tajovského ťažiskových diel. Najmä táto posledná dispozícia pomohla autorke presnejšie určiť skutočnú hodnotu jeho diela a spresniť i postavenie tohto autora v rámci slovenskej prózy.

Dobová kritika situovala Tajovského do prúdu slovenského literárneho realizmu a neskoršia literárna veda ho (spolu s Timravou) pasovala na kritického realistu. Bol to v jednom i druhom prípade výsledok povrchového čítania Tajovského tvorby, v druhom navyše ideologickejšie deformujúceho. Po novom dôkladnom čítaní a precíznych interpretáciách autorka presvedčivo dokázala, že Tajovský na viaceré spôsoby prekročil hranicu (poetiku) realizmu smerom k moderne a situovala ho (spolu s Jesenským a Timravou, každého s inou dominantou) do predsymbolistického obdobia. V závere práce charakterizovala jeho tvorbu ako „obrodeneckú modernu“. S touto charakteristikou a s týmto zaradením možno súhlasiť, pretože vyplynuli z analýz konkrétnych textov. M. Mikulová sa cez ne dostala hlboko k ich skutočnému zmyslu, a to jej nakoniec zmenilo celkový pohľad na tohto autora. Posunula ho z periférie realizmu (kdesi tam ho zarad'ovala trvalo kritika) smerom do centra, náležite zhodnotiac estetickú i vývinovú hodnotu jeho diela. Pravda, dobre si všimla, aj to pripomenula, že nie pod všetko, čo tento autor publikoval, sa podpísala kvalita. Ale našla prevzápajúco vysokú kvalitu tam, kde – či ponad čo – ostatní prešli nevšímavo. Odhalila pravdivo Tajovského pohľad na život (i na literatúru a jej poslanie), kde to iní pred ňou (s malými výnimkami) nezbadali. A to je naozaj výkon hodný ocenenia.

Pôvodne pocit'ovaná Tajovského „periférnosť“ vyplynula i z toho, že sa vo svojej prozaickej tvorbe nedostal „nad“ žáner krátkej prózy, keď ideálom realistického obdobia bol román, suplovaný u nás „plachtami“ Vajanského. Mikulová však dokázala, že i v rámci črty možno formulovať závažnú výpoveď o živote, a to nielen v jeho sociálnej rovine, ale i o existenciálnom osude jednotlivca. V Tajovskom to našla. Pritom – a to tiež zdôraznila – Tajovského črta naplnená

závažným obsahom, zintímňujúca a zosobňujúca tému a zároveň ju dramaticky podávajúca, lyrizujúca i etizujúca, fragmentárna a otvorená smerom von, teda k čitateľovi ako spolutvorcovi, znamenala priam revolučný vývinový skok k moderne a potisla vývin ďalej ako (skonvencionalizovaná) veľká epika. Napokon, zmeny vo vývine prinášajúce novú paradigmu sa takmer vždy začínajú krátkymi žánrami.

Pri precizovaní charakteristiky Tajovského-prozaika autorka musela riešiť i viaceré poetologických problémov. Veľa miesta venovala žánrovej problematike, ale aj výstavbovým elementom a formovej stránke vôbec. Sústredila sa najmä na funkciu a premeny rozprávača (ja-rozprávač a jeho pozícia v jednotlivých dielach či obdobiach), na vzťah rozprávača a postáv a pod. Svoje teoretické poznatky (a textové zistenia) koordinovala s premisami početného kádra teoretikov, najmä zahraničných a „moderných“. Z domácich najviac impulzov získala od O. Čepana a v jeho intenciách pokračovala a pokročila ďalej. Viacerých (domácich) odmietla alebo s ich vývodmi polemizovala. Nový, prehĺbenejší pohľad na Tajovského, ktorý vyplynul z presnejšej typologizácie, má dosah i na charakteristiky vývinovej problematiky obdobia, o ktoré tu ide. Chcem povedať, že „objavenie“ nového Tajovského mení proporcie a presúva dôrazy i v rámci ustáleného pohľadu na realizmus a modernu. Zmena postavenia jedného „kameňa“ mení celú stavbu. Nerúca ju, naopak, pevnejšie ju usadzuje.

Text Marcely Mikulovej pôsobí, okrem presvedčivosti argumentácie, aj silou osobného nasadenia, ba takmer vášne. Osobné nasadenie má vždy dva póly „za a proti“. „Za“ tu znamená jednoznačne: za Tajovského; „proti“ jednoznačne proti Vajanskému (a niektorým ďalším okolo neho), ktorý nepochopil Tajovského tvorbu, pokladal ju za škodlivú a národ „unižujúcu“. Tajovského „znepokojujúca“ tvorba však nechcela národ uziť, ale pozdvihnúť. Za často tvrdými „naturalistickými“ scénami sa tají predovšetkým obava z budúceho vývinu (vzhľadom na niektoré negatívne vlastnosti slovenského človeka), nespokojnosť s daným stavom. Prečo to tak bolo práve u Tajovského, dokladá autorka jeho

biografiou, letorou i osobnými problémami. Pokiaľ ide o jej „proti“ (najmä proti Vajanskému), tam je to inak. Vajanského dokázala aj ironizovať, čo svedčí o emocionálnom vzťahu; v súvislosti s ním hovorí dokonca o „pokryteckom národovectve“, podozrieva ho zo žiarlenia na čitateľský úspech Tajovského, aby dokázal uznať Tajovského tvorbu, musel by zaprieť vlastnú prirodzenosť. Vajanský akoby tu strácal reálne proporcie. Myslím, že ho netreba demonizovať. Na druhej strane – všetko má aj druhú stranu – treba povedať, že ono osobné nasadenie zvyšuje dynamiku Mikulovej textu, a tým aj príťažlivosť pre potenciálneho čitateľa.

Pokiaľ ide o kompozíciu tejto práce, vidno na nej, že nebola písaná na jeden ťah. Niektoré zistenia sa tu objavia niekoľkokrát. No nejde o jednoduché opakovanie, pretože vždy vchádzajú do nového kontextu. Zdá sa mi, že ťažisko práce je v prvej časti, tam teoreticky i prakticky (na analýzach Tajovského základných prác) povedala o tomto prozaikovi podstatné veci. V časti týkajúcej sa Tajovského poprevratovej tvorby svoje zistenia zopakovala a rozmnožila.

Na jednom mieste Mikulovej rukopisu čítame, že „až nasledujúce generácie dokážu v texte, vo svojej dobe považovanom za obyčajný obrázok, vidieť zložito štruktúrovanú výpoveď o človeku, jeho dobe a o autorovi“. Táto veta presne charakterizuje prítomnú prácu. Autorka je vlastne tou „nasledujúcou“ generáciou, ktorá to dokázala.

Vladimír Petrik

HORVÁTH, Tomáš: JÁN HRUŠOVSKÝ A MODERNIZMUS. Bratislava : Slovak Academic Press, 2008. 184 s.

Práca *Ján Hrušovský a modernizmus* Tomáša Horvátha je skomponovaná z piatich hlavných kapitol – štúdií, pričom v každej z nich sa rozoberá iná próza Jána Hrušovského. V prvej časti V labyrinte odvodenín sa analyzuje azda najznámejšie spisovateľovo dielo *Muž s proté-*